

**ALS
BITTERE
SINAAS
APPELS**

**Milena
Palminteri**

Vertaling Saskia Peterzon-Kotte

HarperCollins

Voor het papieren boek is papier gebruikt dat onafhankelijk is gecertificeerd door FSC® om verantwoord bosbeheer te waarborgen.
Kijk voor meer informatie op www.harpercollins.co.uk/green.

HarperCollins is een imprint van Uitgeverij HarperCollins Holland, Amsterdam.

Copyright © 2024 Giunti Editore S.p.A. / Bompiani, Firenze-Milano

Oorspronkelijke titel: *Come l'arancio amaro*

Copyright Nederlandse vertaling: © 2025 HarperCollins Holland

Vertaling: Saskia Peterzon-Kotte

Omslagontwerp: Margo Togni

Omslagbeeld: © Shutterstock

Foto auteur: © Marco Alfieri

Zetwerk: Mat-Zet B.V.

Druk: ScandBook UAB, Lithuania, met gebruik van 100% groene stroom

ISBN 978 94 027 1786 0

ISBN 978 94 027 7500 6 (e-book)

NUR 302

Eerste druk september 2025

CENTRO
PER IL LIBRO
E LA LETTURA

Deze vertaling is tot stand gekomen met de bijdrage van Centro per il libro e la lettura del Ministero della Cultura italiano (Centrum voor Boeken en Lezen van het Italiaanse Ministerie van Cultuur).

Originele uitgave verschenen bij Giunti Editore S.p.A., Milaan, Italië.

www.giunti.it

www.bompiani.it

HarperCollins Holland is een divisie van Harlequin Enterprises ULC.

® en ™ zijn handelsmerken die eigendom zijn van en gebruikt worden door de eigenaar van het handelsmerk en/of de licentienemer. Handelsmerken met ® zijn geregistreerd bij het United States Patent & Trademark Office en/of in andere landen.

www.harpercollins.nl

Elk ongeoorloofd gebruik van deze publicatie om generatieve kunstmatige-intelligentietechnologieën (AI-technologieën) te trainen is uitdrukkelijk verboden. De exclusieve rechten van de auteur en de uitgever worden hierbij niet beperkt. HarperCollins maakt tevens gebruik van de rechten onder Artikel 4(3) van de Digital Single Market Directive 2019/79 en het uitvoeren van tekst- en datamining op deze publicatie is niet toegestaan.

Niets uit deze uitgave mag openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, internet of op welke andere wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Het e-book is beveiligd met zichtbare en onzichtbare watermerken en mag niet worden gekopieerd en/of verspreid.

Alle in dit verhaal voorkomende personen zijn ontleend aan de fantasie van de schrijver. Elke gelijkenis met bestaande personen berust op toeval.

‘Ik kom eraan, ik kom eraan!’ Cursidda rent naar de telefoon. ‘Hier ben ik! Met wie spreek ik?’

‘Met mij. Carlotta.’

‘Dag lieve schat, hoe gaat het? Je hebt al zo lang niks van je laten horen, je oom en ik maakten ons al zorgen, maar we wisten hoe druk je het hebt op kantoor... Dus nou ja, daarom hebben we jou ook maar niet gebeld! Wat doe je, kom je hierheen?’

Cursidda praat zoals gewoonlijk aan één stuk door en het is een hele toer om haar tot zwijgen te brengen, wat dan ook alleen af en toe lukt door de bulderende stem van zù Pippino. Maar de vreemde stilte aan de andere kant van de hoorn rukt haar los uit haar eigen woordenstroom. ‘Wat is er? Voel je je niet lekker? Is er iets gebeurd? Hier is je oom, ik geef hem je meteen!’

Terwijl de advocaat de hoorn van haar overneemt, schuift Cursidda hem de rieten stoel toe, die precies de juiste afmetingen voor hem heeft.

‘Carlotta! Waarom laat je me toch altijd zo lang hunkeren naar nieuws van je?’

Hij is altijd al overbezorgd geweest, maar door de ouderdom schieten zijn gedachten al om een niemendalletje alle kanten op.

‘Zeg... huil je nou?’

Een ontsnapte zucht wordt onderdrukt, en dan is Carlotta’s stem weer die van de directrice van het notariële archief in Agrigento, waarmee ze ervoor zorgt dat al haar medewerkers haar gehoorzamen: ‘Nee, nee, nee! Je weet wel... stoffige papieren, tranende ogen, een prikkende neus, maak je geen zorgen, ik bel alleen omdat ik je iets wil vragen.’

‘Zeg het maar.’

‘Ik heb hier op kantoor een document gevonden. Het gaat over mijn moeder... en mij.’ Weer een trilling in haar stem. ‘Maar ik wil het niet over de telefoon bespreken.’

De advocaat haalt diep adem. ‘Wanneer dan wel, Carlotta? Wil je me zo in het ongewisse laten?’

'Ik vraag alleen of je nog heel even wilt wachten. Morgen is het zaterdag, dan neem ik de bus rond het middaguur en ben ik om twee uur in Sarraca.'

Cursidda, die beschikt over een vrouwelijke intuïtie die nog groter is dan haar woordenstroom, heeft het al begrepen. Ze gaat met haar handen in haar zij bij de keukendeur staan en kijkt hoofdschuddend naar Peppino Calascibetta, de advocaat.

Zù Pippino, wiens ogen in het schemerduister van de gang staren, ziet al zijn levensdagen aan zijn geestesoog voorbijtrekken. Hij weet al welke vraag Carlotta hem gaat stellen; die kwelt hem al zijn hele leven. De hoorn bungelt zwijgend aan het snoer.

De nacht verloopt onrustig en zijn lichte slaap zet aan tot ontwaken.

Was het een nachtmerrie, een voorgevoel, een droom of een slecht teken? Calascibetta weet het nog niet.

Zijn bed is veranderd in een stormachtige zee die door een groep tonijnen wordt opgeschuimd met het zwiepen van hun staart. In de wanhoop van een onmogelijke redding spartelen ze, ze kronkelen, ze verwonden zich. De zee heeft de kleur van bloed. Die vissen met hun rondborstige naam en hun zilveren huid wacht een gewelddadige tonijnenslacht, en ze zitten gevangen in een labyrint van onderwaternetten.

Peppino is een van hen; zijn gezicht is dat van hemzelf, zijn lijf dat van een opgejaagde tonijn. In deze vreemde toestand gebeurt er nog iets zorgwekkend raars, nog meer gezichten met vissenlijven maken hem het hof, ze zijn mannelijk en vrouwelijk, hun haar is keurig gekapt of heeft een boblijn, maar soms zit het juist in de war, en het is bruin, blond of grijs; ze hebben hoedjes en halssnoeren, snorren en baarden. Zù Pippino kent al hun namen. De tonijnvissers, gewapend met harpoenen, doden op goed geluk. Maar als het lijkt of hij verloren is en een zekere dood tegemoet gaat, schrikt hij wakker; zijn laken is een zweetdoek en hij hijgt als een blaasbalg. Het nachtelijke raadsel komt hem voor als een boodschap.

De advocaat is zo oud als hij nooit had verwacht te zullen worden, en het lukt hem met moeite om zijn voeten op de grond te zetten; zijn hoofd draait, zijn bed deint, hij ziet de kasten en de papieren vanaf de muur als een zwerm op zich afkomen, de spiegel van de kledingkast is een draaimolen en bij elk rondje herkent Peppino zichzelf erin, zijn gezicht slechts een lap stof.

Het lijkt opnieuw of zijn laatste uur geslagen heeft. Hij laat zich weer op bed vallen. 'O, Cursidda! Ik ga dood!'

De huishoudster klemt de leuning vast en beklimt de paar treden naar zijn slaapkamer. 'Zelfs de maffia krijgt u niet kapot!'

Voor de advocaat is Cursidda zo'n beetje een vertrouweling en soms, als de sleur van het leven zijn geest vertroebelt, ziet hij haar aan voor zijn vrouw. Ze heeft ook de verdiensten en gebreken van een echtgenote: ze houdt hem in de gaten, ze waakt over hem, ze troost hem en ze gaat bij gelegenheid ook tegen hem tekeer. Ze kibbelen samen en foeteren elkaar uit, maar de een kan niet zonder de ander.

'Hebt u een slechte nacht gehad? Ik haal uw bloeddrukpil en wat water. Geen koffie, geen sprake van! Wat zal ik te eten voor u maken?'

'Godallemachtig, mens, denk nou eens na! Ik voel me niet goed! Zie je dat dan niet? Je praat over eten terwijl ik al bijna op het kerkhof lig!'

'Jeetje! U wilt mij zeker ook onder de zoden stoppen!'

Cursidda is de trap alweer af.

Peppino zoekt houvast en voert alle ochtendhandelingen uit. Ook de badkamer-spiegel draait rond; geen scheerbeurt vanochtend.

Als Cursidda weer bovenkomt, draagt ze een dienblad vol pillen, water en een kopje zorgzaam bereide gerstekoffie. Peppino zit op een oude bergère, die is ingezakt vanwege zijn postuur.

'Wat is dat nou? Geen scheerbeurt vandaag?' vraagt ze plagend.

'Nee!'

'Uitgerekend vandaag, nu uw nichtje komt?'

Peppino, die een van zijn pantoffels van zijn voet heeft gehaald, gooit het ding naar Cursidda, maar die staat alweer vliegensvlug op de begane grond.

'Mizzica, wat bent u nerveus!'

Ze heeft gelijk. En ook zijn nachtmerrie heeft gelijk. Hij is van slag door het telefoontje van de vorige avond, van zijn nichtje Carlotta Cangialosi.

Met een bittere smaak in zijn mond slikt zù Pippino zijn verplichte pillen en gaat vloekend naar beneden.

Daar is Cursidda's koninkrijk: de keuken en een slaapkamertje. Terwijl de vrouw in de weer is, in de pannen roert of aan het kneden is, werpt ze ook altijd een blik in de woonkamer of de werkkamer om de advocaat in de gaten te houden die in de ene of de andere ruimte is, afhankelijk van de zon die naar binnen schijnt: 's winters zoekt hij de warmte op en zomers juist niet. Op het bureau, de boekenkast, de stoelen en planken

die wit zijn van het stof, wankelen stapels papieren: een windvlaag en ze waaien allemaal weg. Dossiers, aantekeningen, vonnissen, bevelen en decreten, het zijn er zoveel dat Peppino zelfs heeft geprobeerd ze in de pannen in de keuken op te bergen, maar Cursidda heeft haar territorium verdedigd door ze op het fornuis te verbranden. Ze is een vrouw en weet niet beter, ze heeft er geen idee van dat papieren meer waard zijn dan geld.

Moe en rusteloos laat Calascibetta zich in de fauteuil achter het bureau zakken. Hij wacht op Carlotta. Ze zegt oom tegen hem uit genegenheid en respect; ze is zijn nichtje niet, maar hij houdt nog meer van haar dan als ze dat wel zou zijn.

In Sarraca, een vissersdorpje dat vanaf Sicilië uitkijkt op Afrika, worden respect en genegenheid op die manier geuit: door familiebanden te verzinnen die niet bestaan, maar wel verbinden.

Carlotta woont in Agrigento, waar ze de leiding heeft over het notariële archief, een soort tehuis waar akten worden bewaard nadat notarissen geen notarissen meer zijn.

Zù Pippino is degene die haar naar Rome heeft gestuurd om naar die functie te solliciteren. Een overheidsbetrekking die zekerheid bood, zei hij; een noodoplossing, dacht zij. Nadat ze cum laude was afgestudeerd in de rechten, had Carlotta de wens gekoesterd om advocaat te worden, maar de tijdgeest was nog vijandig voor vrouwen die een roeping hadden om bepaalde beroepen uit te oefenen.

Lange tijd, toen de praktijk van zù Pippino enkele kamers besloeg in het grote gebouw waar ze opgroeide, had Carlotta de lucht ingeademd die doordrenkt was van teksten, dagvaardingen, aanzeggingen en ga zo maar door. Ze genoot van dat komen en gaan van rijke cliënten en arme zielen die de advocaat aankeken alsof hij beschutting bood tegen het kwaad dat als ijsregen op hen neerkletterde. En zù Pippino genoot zoveel roem en aanzien in het dorp dat ze onmogelijk níét de ambitie kon voelen om in zijn voetsporen te treden. En trouwens, het was al voor haar geboorte expliciet in de wet vastgelegd dat vrouwen het vak mochten uitoefenen.

Toch was het advocaat Calascibetta zelf die haar spijtig maar gedecideerd had afgeraden om voor dat pad te kiezen. Het was 1947 en in de Siciliaanse rechtbanken volgden de advocaten en rechters nog steeds het negentiende-eeuwse oordeel van het gerechtshof in Turijn, dat zich als volgt uitliet over vrouwelijke advocaten: 'De advocatuur is een ambt dat uitsluitend door mannen mag worden uitgeoefend en waar

vrouwen zich niet in moeten mengen.' Waarom zou Carlotta zich in haar eentje in een kwaad daglicht laten stellen en verwaand overkomen?

Met dat steile, moeilijke pad in het vooruitzicht, en gedreven door het verlangen om zo snel mogelijk te gaan werken en een andere sfeer op te snuiven dan die in Sarra-ca, zwichtte Carlotta.

Maar voor de mannen terugdeinzen voelde voor haar als een veroordeling. Zonder strijd, zonder tekortkomingen, was er zelfs niet de bittere smaak van een nederlaag.

Dat het geen groot geluk was geweest om als meisje geboren te worden, had Carlotta al vroeg in de gaten gehad, toen ze over haar vader had gesproken, die onder duistere omstandigheden was overleden op de dag waarop zij geboren was, en ze aan haar moeder Nardina had gevraagd of hij dan tenminste nog tijd had gehad om te zeggen dat hij blij was geweest met zijn eerstgeboren dochtertje. In een wereld waarin mannen bevoorrecht werden, was Carlotta bevangen door het idee dat haar geslacht een teleurstelling voor hem was geweest. Als ze zou weten dat dat niet het geval was geweest, zou haar dat rust geven.

Op een dag had ze geprobeerd hem te ontmoeten, die vader die nooit met haar zou praten. Ze had zichzelf wijsgemaakt dat als ze zijn werkkamer binnenging, zijn spullen aanraakte en hevig aan hem zou denken, zoals ze aan Jezus dacht voor een kleine gunst, Carlo vanuit het dodenrijk naar haar toe zou komen. Ze ging achter zijn bureau zitten en het leek echt of ze hem zag, met zijn bruinige gezicht, dat van de foto op de etagère. Carlotta keek hem met een strakke glimlach aan. Met zijn armen over elkaar schudde hij zijn hoofd en bewoog zijwigend, zijn benen verhuld door een dikke, donkere rookwolk. Er ontsnapte een schreeuw uit haar keel en hij verdween, opgeslokt door het donker waarin ze hem zelf had opgeborgen, onbekend en streng.

In de lucht was de afkeuring van haar vader tastbaar en verschrikkelijk blijven hangen, en Carlotta voelde de optelsom van al haar zonden: het feit dat ze een vrouw was, dat ze kon fluiten en oliftpitten ver weg kon spuwen en, het allerergste, dat ze schaamteloos gehurkt in de tuin plaste, zoals haar kindermisje Sabedda haar had laten zien. Ze was als dochter niet erg goed gelukt.

Uit die schaamte was bij haar een afstandelijkheid ontstaan, een onoverkomelijk obstakel om die onbekende vader en elke andere man te bereiken, en wat nog zwaarder op haar drukte, was altijd het feit geweest dat ze vaderloos was.

Op Carlotta's vraag probeerde mama Nardina ontwijkend te reageren, haar glimlach bestorven op haar lippen, maar de ogen van het meisje pinden haar vast op een antwoord. Daarop schoot Nardina een Siciliaanse wijsheid te binnen en ze nam haar toevlucht tot een compromis: 'Voor het stichten van een goed gezin, is een meisje een mooi begin.'

'Verdorie!' zei het meisje. 'Dus ik was nog maar net geboren of hij had het er al over dat hij weer aan de slag moest. Maar als ik een jongetje was geweest...'

'Wat weet jij nou van je vader?' zei Nardina vermanend tegen haar dochter. 'Al zo lang de wereld bestaat is de man het hoofd van het gezin, hij is degene die geeft en neemt, die doet en laat, die de lakens uitdeelt, en het heeft geen zin om het lot te willen veranderen, dat is een verloren strijd! Je vader redeneerde net als alle anderen... Maar ik heb nog nooit iemand ontmoet die vrouwen zo respectvol behandelde als hij! Ik heb geluk gehad, en ik weet niet of dat voor jou ook zal gelden.'

Carlotta fronste haar wenkbrauwen. Ze had het schertsend bedoeld, ze had een grapje gemaakt dat zo licht was als een veertje, maar haar moeder maakte er een ondraaglijke last van. Het vermoeden dat haar vader niet blij was geweest met haar geboorte werd een eeuwige kwelling, en daardoor werden haar relaties met de andere sekse steevast vertroebeld.

Daarna groeide haar wantrouwen jegens mannen heel doeltreffend dankzij haar collega's, die razendsnel carrière maakten, terwijl zij stil bleef staan, uitgesloten van de achterkamertjespolitiek die op het ministerie werd bedreven met het oog op promoties en het onderuithalen van mensen. Klagen had geen zin, want ze kreeg van iedereen bij wijze van troost te horen dat ze zo knap was dat ze binnen de kortste keren toch alles zou opgeven voor een man en kinderen.

Carlotta verhulde echter haar schoonheid koppig in donkere, mannelijke pakken en sloot zich van 's ochtends vroeg tot 's avonds laat op in haar kleine kantoor, waar de frisse lucht van de seizoenen maar zelden binnenkwam. Haar tijd slingerde heen en weer tussen haar bureaucratische werken en de keurige vaste gewoonten die ze als oude vrijster had.

Maar het komt zo vaak voor dat op doodgewone dagen, of door futiele voorvallen, plompverloren cruciale bladzijden van het leven worden opengeslagen...

De dag waarop Carlotta haar oom belt, is ze op kantoor. Twee uur eerder is ze afgedaald naar de ruimten waar de boeken worden bewaard, vochtige kelders waarin oude

notariële akten worden opgediept door Anselmo Dioguardi, een conciërge die een echte archiefmuis is, maar die deze dag afwezig is wegens dringende persoonlijke zaken.

Trouwens, de twee andere werknemers, Concettina Calvaruso, de typiste die terugverlangt naar fascistische tijden, en Marx Liotta, de communistische boekhouder, stralen ook niet bepaald van werklust. Dus daarom houdt Carlotta zich, met de verantwoordelijke blik van een directrice, persoonlijk bezig met de aanvraag van een gebruiker die een akte zoekt die aan het begin van de eeuw is opgesteld en van vitaal belang is voor de uitkomst van een zaak.

Als het aan Carlotta lag, had ze die twee werknemers het liefst een schop onder hun kont gegeven. Ze hebben haar werk altijd tot een hel gemaakt, ze hebben haar tegengewerkt omdat het in het uiterste zuiden anno 1960 nog steeds tegennatuurlijk is om een vrouwelijke baas te hebben.

Ze heeft open neer door de gangpaden tussen de stellingkasten gelopen en uiteindelijk komt ze triomfantelijk met een boekwerk van tien kilo in haar armen de verraderlijke wenteltrap op die vanaf de archieven terugvoert naar de kantoren. Een hak die achter een trede blijft steken, een loodrechte val zonder houvast: een engelenvlucht.

‘Help! Help!’

Roerloos ligt ze op haar buik, en door de pijn kan ze slechts een ijl stemmetje uitbrengen, maar die trouwelozen die op de loer lagen, in afwachting van haar nederlaag, kunnen haar niet negeren en komen haastig aanrennen.

‘Waar doet het pijn? Hier? En hier?’ Concettina, die botten betast en spieren bevoelt, zoekt naar breuken en blauwe plekken. Met een snel kruisteken en een bedankje aan San Gerlando – de patroonheilige van Agrigento – wordt het onderzoek afgerond en intussen toont Marx, die van bovenaf op het tafereeltje neerkijkt, demonstratief het atheïsme van zijn partij: ‘Ja, ja, San Gerlando en z’n vrienden! Mevrouw, u hebt geluk dat u zo mager als een sardientje bent!’

Het is een kwelling om zich door de communist te laten optillen om naar haar kantoor terug te gaan. Carlotta verschuift en probeert haar rok te fatsoeneren die door de beweging omhoog is gekropen, en zijn vingers knijpen in haar dijen terwijl hij zachtjes tegen haar zegt dat die helemaal niet op sardientjes lijken. Maar de zwaarste klap krijgt haar trots pas later te verduren.

Met zere handen, geschaafde armen en brandende knieën zoekt Carlotta de opgevraagde akte en bladert door het boekwerk met het klassieke opschrift:

Notaris Raimondo Santaninfa

Gevestigd in Sarraca – in het jaar negentienhonderdzesentwintig

Ze zou tegen de gebruiker kunnen zeggen dat hij hem zelf maar moet opzoeken, die vermaledijde akte. Het is nummer 367 van de akten die in het boek gebundeld zijn, zo moeilijk is het niet. Maar de bladzijden zijn nogal oud, en ze zijn gebonden in broos geworden perkament; nee, ze vertrouwt het niet aan zijn handen toe, ze wil het zelf doen. Ze bladert voorzichtig door het boekwerk, als ze het te snel doet, verkruint het papier! Ze leest de nummering aandachtig... Verzameling nummer 362, 363, 364. Dan een voornaam en een achternaam, als magneten, en een kop waar ze niet omheen kan:

Boedelbeschrijving bij de nalatenschap

van baron Carlo Cangialosi

overleden in Sarraca, provincie Girgenti,

op drieëntwintig december negentienhonderdvierentwintig

De dag waarop hij gestorven is. De dag waarop zij geboren is. Carlotta's buik krimpt ineen van emotie, haar hart gaat als een razende tekeer, het bloed klopt in haar slapen, het lijkt net alsof haar vader is teruggekomen om haar op te zoeken.

Het lezen van het verslag gaat snel en is schokkend, een onbekende waarheid brandt in haar ogen. Ze houdt op, probeert haar kalmte te hervinden. Maar ze heeft er behoefte aan om het te begrijpen, en die waarheid gaat zo ver terug in de tijd dat er inmiddels nog slechts één persoon is die kan weten, uitleggen, bevestigen of ontkennen wat er daar geschreven staat: oom Peppino. Er is niemand meer in leven in haar familie, behalve die onechte oom, de enige man die ze ooit heeft toegelaten om voor haar te zorgen en zich om haar te bekommeren.

Het is intussen al ver na tweeën en zù Pippino wacht nog steeds op haar.

Hij heeft de pasta in groentebouillon die Cursidda heeft klaargemaakt teruggestuurd, zijn maag draait al om van de aanblik alleen, maar dan... Wat een enorme honger! In zijn neus hangt intenser dan ooit de geur van tonijn.

Eindelijk gaat dan toch de bel. Het is Carlotta.

Ze geeft Cursidda snel een kus en die wil haar meteen een bord in haar handen drukken. 'Hier, eet op zijn minst twee stukjes gevulde aubergine, kind toch, nog niks gegeten op dit uur van de dag!'

Carlotta bedankt, dat middageten komt later wel, en ze loopt gedecideerd naar haar oom. 'Ik heb er geen woorden voor! Ik zweer het, ik heb er geen woorden voor!' Haar toon is vijandig.

Het duizelt zù Pippino. 'Hoe bedoel je? Gisteren aan de telefoon verdronk je in je tranen en vandaag ben je op oorlogspad?'

'Gisteren was ik in de war, vandaag wil ik de waarheid.'

Ondertussen belandt een kopie van de boedelbeschrijving bij de nalatenschap van baron Carlo Cangialosi in vliegende vaart op het bureau van haar oom.

Hij kijkt naar het document en raakt het niet eens aan, hij hoeft die pagina's niet te lezen, want hij weet alles al van zijn onechte nichtje dat een plek in zijn hart heeft. Zù Pippino is er altijd geweest, sinds het moment waarop Carlotta in huize Cangialosi aankwam, de langverwachte enige erfgename van baron Carlo en van Nardina Aricò.

'Wat is er? Lees je het niet? Maar natuurlijk, dat hoeft ook niet, je weet het al!'

'Ik weet niks van deze papieren, maar ik ken het Burgerlijk Wetboek beter dan jij, en de boedelbeschrijving is verplicht als een overledene een minderjarig kind achterlaat. Minderjarigen moeten worden beschermd en als blijkt dat de erfenis meer schulden dan vermogen bevat, is dit de enige manier om hen, zodra ze de meerderjarige leeftijd bereiken, in staat te stellen afstand te doen van de nalatenschap.'

'O, wat een fraaie les! Ben je soms vergeten dat ik ook ben afgestudeerd in wetgeving en aanverwante zaken? Maar goed, ik doe wel net of ik geloof dat je er niks van weet en zal het je uitleggen. Notaris Santaninfa heeft hier een inleiding geschreven bij de boedelbeschrijving bij de erfenis van mijn vader. Hij vermeldt dat hij het verslag niet alleen opstelt vanwege de wettelijke verplichting, maar ook op uitdrukkelijk verzoek van het Openbaar Ministerie, dat een ernstige aanklacht heeft ontvangen tegen mijn moeder, Nardina Aricò, en háár moeder, Sebastiana Aricò, oftewel mijn oma Bastiana! Uit deze documenten blijkt dat ze samen mijn vader hebben misleid om hem te laten geloven dat ik zijn dochter was, terwijl ik dat niet was.'

Zo, het is haar gelukt om het uit te spreken. Nu gaat haar boosheid over in tranen; Carlotta proeft de zilte smaak in haar mond. 'En wat nog erger is,' vervolgt ze snikkend, 'is dat de aanklacht is ingediend door donna Rosetta Damelio, weduwe van Can-

gialosi. Besef je dat? Mijn andere oma, die jij heel goed kent omdat je altijd haar advocaat en de beheerder van haar vermogen bent geweest. Snap je het nu? Ik ben ik niet meer!’

Zù Pippino kan geen woord uitbrengen en hij trekt een walgend gezicht, alsof de zoete broodjes die hij wilde bakken ineens naar tonijn smaken. Hij verschuift ongemakkelijk op zijn stoel. ‘Zo op papier leest het als een tragisch verhaal, maar dat was het niet. Het waren roddels, liefde, valse vrouwen die ruzie wilde stoken. Je oma van vaderskant was van adel en die van je moederskant was een volkse vrouw, dat geeft ruimte voor afgunst en jaloezie! Van de echte waarheid kennen we allemaal slechts een stukje, de hele waarheid kent alleen God. Als Iddu bestaat. Ik zeg je dat je bent verwekt in de families bij wie je altijd hebt gewoond, geloof je me?’

Carlotta slaat haar armen over elkaar, en met een stem die schor is van woede en haar ogen tot spleetjes geknepen, barst ze uit: ‘Nee, ik wil weten wat er echt is gebeurd! En trouwens, als mijn vader mijn vader niet is, is mijn moeder, die niet eens lippenstift opdeed – “want wat zouden de burens daar wel niet van denken” – dan nu ineens een hoer?’

Alleen de ruwe klank van dat laatste woord blijft in de lucht hangen, terwijl haar vuisten op tafel slaan. Zù Pippino zit nu al zo lang dat zijn fauteuil inmiddels een aanhangsel van zijn lichaam is. Maar hij schuift hem naar achteren, staat woest op en stoot, met een woede die gelijk en toch tegengesteld is aan die van zijn nichtje, tegen hoeken en obstakels, tegen boeken en kranten die opgestapeld liggen op de vloer. Vastberaden maant hij Carlotta dat ze hem moet volgen. ‘Hup, we gaan naar boven! Je moet in de spiegel kijken!’ Ze houdt op met huilen, nu is ze nieuwsgierig en ze loopt achter hem aan.

Steunend op de schouder van zijn nichtje hijst zù Pippino zich de trap op, naar zijn slaapkamer. Hij duwt haar voor de kledingkast: ‘Op wie lijkt je?’

Haar zwarte krullen, haar ogen in de kleur van gebrande honing met daarboven rechte, volle wenkbrauwen die haar een onschuldige uitstraling verlenen; Carlotta’s gezicht is fijntjes en tijdloos, en ze glimlacht met ingetogen lippen. Ze is lichtgebouwd, niet mager; een dunne, met bloemetjes bedrukte stof accentueert ronde vormen onder haar jurk. Ze bestudeert zichzelf in de spiegel en ziet een beetje van de Damelio’s en bijna niks van de Cangialosi’s, de twee takken van de stamboom van haar vaders kant. Van de Aricò’s, de familie van haar moeder, is geen spoor bij haar te bekennen. Eindelijk brengt ze uit: ‘Ik lijk op niemand vermengd met niks!’

Zù Pippino slaakt een diepe zucht, neemt haar bij de hand en brengt haar naar het

openstaande raam: de zee zo ver het oog reikt, en de geur van zout en gegrilde sardientjes.

De visserswijk, die op een lichte helling is gebouwd, loopt tot aan het zand. De oudste huizen worden bijna gelikt door het water, de deuren staan altijd open in afwachting van de boten die terugkeren van zee. De moderne gebouwen, hunkerend naar ruimte, klampen zich hoger op de helling aan elkaar vast, witte cellen van een honingraat van bijen. Ze verdringen zich allemaal om het huis van zù Pippino, een sierlijk torentje dat rondom uitkijkt over de wijk.

Met het raam als de lijst van een schilderij roept oom Peppino dwingend de burens: 'Nunzia, Saridda, Agatina, don Liborio, mastru Ciccu!'

Hij speelt. Hij is weer een klein kind dat op de trom slaat en oproept om samen te komen.

Op de binnenplaatsen, door de deuren, op straat komen de buurtjes met gespitste oren naderbij. 'Che fu? Wat is er? Wat is er gebeurd, don Peppino?'

'Zien jullie deze picciotta? Ze is de dochter van wijlen baron Carlo Cangialosi en zijn vrouw barones Nardina! Nietwaar?'

De mensen kijken hem verbouwereerd aan.

'Don Peppi, we kennen haar al jaren! Dat is toch niks nieuws?'

'Nee, nenti, maar ze komt me opzoeken en ik wil iedereen laten weten hoe dol ik op deze picciotta ben! Dolgelukkig ben ik!'

Een daverend applaus en dan: 'Je bent geweldig, Caruledda, je bent geweldig! Maar het straalt van hun gezichten af dat hij zijn verstand verloren is.

Intussen is Cursidda aan komen lopen en die doet snel het raam dicht. 'Bent u helemaal gek geworden? Ze horen het zelfs op het strand nog! Nee, het gaat nog steeds niet goed met u! Alsinds vanochtend... Uw bloeddruk... Uw bloeddruk!'

Het heetst van de dag is allang voorbij als oom, nichtje en huishoudster aan tafel gaan. Ze zwijgen, en Cursidda verheerlijkt haar Siciliaanse pasta ammuddicata met knoflook, olie en gebakken broodkruim, zo lekker dat zelfs een duivel zonder eetlust erdoor in de verleiding zou komen.

Carlotta's woede lijkt bedaard. Het kan best zijn dat alles gewoon een vervelende toestand vol haat en nijd in de familie is geweest... Maar toch. Die aangifte duidt op een vermoeden, een plausible aanleiding die een stortvloed aan conclusies heeft ontketend. Het komt niet uit de lucht vallen dat een vader geen vader is en een dochter niet meer aan hem mag toebehoren.

Nu heeft ze zin om naar haar oude huis terug te gaan, naar huize Cangialosi. Ze denkt terug aan een spelletje dat net mentale magie lijkt en dat ze altijd alleen tussen die muren voor elkaar wist te krijgen: het doden van gedachten, het verminken van het gedeelte van haar hersenen waar ze ontstaan. Haar lege hoofd is een opgeruimde kamer, waardoor ze weer tot leven wordt gewekt. Ze hoopt dat het weer zal lukken.

Ze groet haar oom en duikt even de keuken in om Cursidda te omhelzen, wat best lang duurt. 'Ik ben morgen niet hier! Ik ga terug naar Agrigento, ik ga in het archief spitten... Dan zal hij zien of ik dit mysterie niet op eigen houtje kan ontrafelen!'

'Wat een onnodige kwelling! Picciuttedda van me, wil je dan uitgerekend op zondag terug? Er is toch geen haast bij... Je moet niet verbitterd zijn!'

'Jij weet echt niks, hè, Cursidda?'

'Nee, ik zweer het op mijn overleden dierbaren!' Maar ze houdt haar ogen op de grond gericht.

Zù Pippino slaakt een zucht van verlichting als hij hoort dat zijn nichtje de voordeur achter zich dichttrekt.

Maar hij krijgt nog geen rust, want Cursidda bestookt hem: 'Waarom vertelt u het haar niet? Waarom verschuilt u zich? Leugens en stilte? Nog steeds? Lafaard, daarom praat u niet: omdat u een lafaard bent en uw eigen gemoedsrust belangrijker is dan die van haar.'

Hij zit nog steeds aan tafel, houdt zijn ogen dicht en geeft geen antwoord. Zijn verleden komt bij hem terug, het is een vloedgolf die heden en toekomst overspoelt en pijnlijk helder, duidelijk en volledig is.

De stoel kraakt terwijl hij opstaat, zijn passen zijn moeizaam, zijn handen zijn klaar om houvast te zoeken vanwege zijn te wankele evenwicht. Zes treden om naar zijn kamer te gaan, maar het lijken er zestien, en dan verwelkomt zijn bed een dood-moe lichaam, maar zijn geest is krachtig, werkt keihard en gaat terug in de tijd, zonder zich te bekommeren om zù Pippino's verzoeken om rust. Het jaar 1924 lijkt tot een andere eeuw te behoren, maar het seizoen is hetzelfde. Ook de warmte is hetzelfde als toen, een benauwende hitte waardoor het zweet op voorhoofden parelt, overhemden en korsetten doorweekt raken, tongen droog worden en de voeten van mannen en vrouwen branden, terwijl ze samen met hem over de gekwelde straat van Girgenti naar Sarraca lopen.

Onder de brandende zonnestralen van de maand juli van het jaar 1924 bulderde advocaat Calascibetta, met zijn paraplu geopend bij wijze van parasol, aan het hoofd van een groepje wandelende reizigers: 'We gaan terug! Ik zeg jullie dat we teruggaan!'

Voor de derde keer sinds het begin van de reis in de gammele bus die van Girgenti naar Sarraca reed waren de passagiers gedwongen uit te stappen om de ouwe rammelbak van hun gewicht te verlossen. Nu gingen ze te voet verder, ongemakkelijk, op een onverharde weg die gewond was door gaten en opgezwollen was door bulten, en ze stemden snuivend in met de klaagzang van Peppino Calascibetta.

Een indrukwekkende advocaat, ook in fysiek opzicht – een oudere man, maar nog altijd robuust – die nog steeds de luide, opzweepende stem had van de Pippineddu die hij op achtjarige leeftijd was geweest, toen hij met een band om zijn nek en wit met rode stokken in zijn hand stevig op een blikken trommel sloeg. En nu, achter de bus, met trage tred alsof het een begrafenis was, beklagde Calascibetta zich met beschuldigende felheid over een dood Sicilië dat niet in staat was zich autonoom te gedragen en dat na de Bourbons geen vooruitgang meer had geboekt. Het had zich nooit bij het koninkrijk Italië moeten voegen, waarin het was opgelost als suiker in de koffie.

'Ook de Bourbons zijn dieven en bloedzuigers! Net als zij allemaal: de Engelsen, de Spanjaarden, de Aragonezen en de Fransen.' Hij had de *Giornale di Sicilia* opgerold en gebruikte hem als een executiegeweer, gericht op onzichtbare overweldigers. 'Medeplichtigheid van mensen aan een en hetzelfde misdrijf, dát was het! Iedereen kwam, at zich vol en werd dik.' Daarna liet hij zijn rechtbankhouding varen en uitte zijn woede als eilandbewoner die zich verraden en in de steek gelaten voelde. 'Wij Sicilianen hebben meer geld aan die Piëmontese polentavreters gegeven dan alle andere staten. En waarvoor? Voor het KONINK-

RIJK ITALIË, tjongejonge! En laten we dan nu eens kijken wat die meneer Benito klaarspeelt, want hij mag dan Italiaan zijn, maar van Sicilië weet hij geen donder!’

Die donder van Sicilië die door Mussolini genegeerd werd, was voor Calascibetta en anderen echter al jaren een stokpaardje: de technische benaming was ‘autonomie’, maar in de volksmond luidde die ‘Sicilië voor de Sicilianen’. Van de wandelende kudde stegen applaus, afkeuring, instemming, sigarenrook en hoestbuien op, vergezeld van een stofwolk. Twee nonnen verlichtten de last van het lopen door de rozenkrans te bidden. De dames, bij wie de krullen waren uitgezakt door het zweet, wuifden zich koelte toe terwijl ze in zwijgende eensgezindheid verder wandelden, tot elkaar aangetrokken als druppels olie in water, met gebogen rug, hun boezem net een tas met geweerpatronen die om hun nek hing.

De mannen liepen daarentegen verspreid en vormden alleen groepjes als ze elkaar kenden van hun werk of uit de buurt, wat in feite op hetzelfde neerkwam. In Sarraca wemelde het in de havenbuurt van de zeelieden, scheepsreparateurs, inktvisvangers, fuikvisseren en zoutwerkers: de zee als beroep, de zee die van zoveel vissen was beroofd dat de boot zo volzat dat hij bijna zonk, de zee als schuld-eiser die mannen opslokte met golven zo hoog als een muur van water. En als het niet de zee was, dan was het wel het platteland dat zorgde voor brood op de plank: voor edelen en burgers, en voor boeren, pachters en opzichters. En het waren wijnoogsten, oogsten van olijven en graan, en een landschap vol karren en dagloners op de karrensporen. Het dorp werd omringd door uitgestrekte landerijen, bevekt met geel en bruin, die dor en verschroeid omhoogliepen naar de Monte San Calogero, waar penseelstreken van schapen en geiten kauwden op stengels van graan en haver en zo een landelijk tafereeltje schetsten.

Eindelijk, nadat ze een kleine helling hadden bedwongen, zag de weg er weer begaanbaar uit, en met open deuren en een draaiende motor slokte de bus voor de vierde keer de ontevreden groep passagiers op.

Trouwens, die passagiers wentelden zich in hun ontevredenheid; het is immers veel makkelijker om anderen te bekritisieren dan jezelf te veroordelen. Zoals in zoveel dorpen op Sicilië gingen de mannen en vrouwen moeizaam door het leven en hielden hun blik altijd naar achteren gekeerd, want *è megghio lu*

cattivo canusciutu che lu bonu a canùsciri: beter het slechte dat je kent dan het goede dat je niet kent.

Advocaat Peppino Calascibetta keek welwillend naar zijn jonge buurman, Stefano Damelio, die 'u *baruneddu* – de kleine baron – werd genoemd, omdat hij de zoon was van baron don Rosario, de zeer eerbiedwaardige vertegenwoordiger van de adel in Sarraca. De jongen had sinds het begin van de reis geen vin verroerd: door een diepe slaap had hij niks gemerkt van de hele wereld om hem heen, en hij was zelfs niet uitgestapt toen de chauffeur hem dat met klinkende stem had opgedragen.

Peppino kreeg zin om hem wakker te maken door zijn aristocratische neus te kriebelen met de zakdoek die, compleet met initialen en het adellijke wapenschild, aanmatigend uit zijn borstzakje stak, maar hij weerstond de neiging. Hij klopte op zijn schouder, en toen Stefano zijn ogen opendeed en eindelijk zijn dikke zwarte krullen losschudde, blies Peppino een spottend lachje in zijn gezicht. 'Ja hoor, natuurlijk! Het volk te voet en de baronnen in het rijtuig, hè?'

Stefano, die terugkeerde naar Sarraca nadat hij net zijn diploma had behaald aan het koninklijk internaat van Girgenti, was geërgerd vanwege de ongepaste manier waarop hij was gewekt, maar zoals het iemand van zijn stand betaamde, erkende hij beleefd dat hij onoplettend was geweest. 'Meneer de advocaat, als uitgeputte student moest ik wat slaap inhalen!'

De advocaat merkte met kennis van zaken op: 'Ach, don Stefano! De waarheid is dat het jullie allemaal koud laat! Mensen mogen lijden of te eten hebben, ze mogen zwemmen of verzuipen, zolang jullie maar boven blijven drijven!'

Stefano toonde een beleefde glimlach en deed net of hij weer in slaap viel, maar intussen was het om hem heen een geroezemoes van stemmen en gelach.

Toch dommelde hij echt in, mede door het deinen van de bewegende bus, en in zijn oren klonk weer de verleidelijke lokroep die werd gezongen door Sabedda, een jonge vrouw van het platteland die zijn prille hartstocht had aangewakkerd. De paasvakantie, het familielandgoed in San Marco, de voorbereidingen van de feestelijkheden, de uitnodiging in de verlaten kazerne... Sabedda laat zich kussen, doet zich terughoudend voor maar laat zich dan aanraken, haar stevige borsten, haar warme dijen. Ja, ze wil hem, ze beweegt onrus-

tig, ze zegt nee maar is intussen verlangend, haar zucht verraaft haar genot. Hij neemt haar in een oogwenk, en daarna huilt ze stilletjes. Meisjes huilen altijd.

Klein, donker, vastberaden, Stefano kon zich haar blik nog haarscherp voor de geest halen: een glanzende zwarte speld, haar borsten recht op als jonge bergtoppen, haar heupen zacht onder haar smalle taille. Maar in zijn droom werd het genot verstoord door iets vervelends, een gedaante die hem ertoe aanzette om wakker te worden om een eind te maken aan een angstaanjagend gevoel: een figuur te paard, gehuld in een donkere mantel, een onheilspellende ruiter van de Apocalyps.

Opnieuw werd zijn ontwaken bespoedigd door Calascibetta, die woorden afvuurde als kanonskogels: fascisme, censuur, wel land voor de boeren, geen land voor de boeren, en zo ging hij maar door over politiek.

De waarheid was dat het fascisme uit de begintijd – door de Sicilianen van overzee bekeken met de achterdochtige geest van mensen die eeuwig onderworpen waren – geen fascinerende uitwerking had op de eilandbewoners, maar na de overwinning van de verkiezingen in april leek het wel of zo'n beetje iedereen op de wagen wilde springen, zich vastklampend aan het jasje van degenen – de weinigen – die vanaf het begin hadden opgepikt wat er in de lucht hing.

Intussen kwam de bus vol kletspraat aan in Ribera, de laatste halte, een paar kilometer van Sarraca. De chauffeur, die popelde om zo snel mogelijk te arriveren – want het was intussen tijd voor het middagmaal – spoorde de passagiers aan om uit en in te stappen. Het lege, stille dorp snakte naar lucht tussen de stoffige oleanderbladeren, de gietijzeren fonteintjes met hun droge mond, de balkondeuren die wijd openstonden om te luchten.

De twee nonnen stapten uit, hun lippen nog steeds gebeden prevelend.

Stefano, verdiept in de herinnering aan zijn Sabetta, wreef zijn ogen uit en werd zenuwachtig toen hij zag dat uitgerekend de vader van het meisje van zijn dromen de bus in stapte: Bartolo Messina, met een donker, ingevallen gezicht, een ruige baard, en een broek en overhemd die net karton leken door al het zweet dat erdoorheen was gesijpeld. Met een arm die werd verzwaard door een rieten boodschappentas vol sinaasappels liep hij door het gangpad, op zoek naar een zitplaats. Toen hij ter hoogte van Stefano en Calascibetta was, betuigde Bartolo zijn respect aan 'u *baruneddu* door heel even zijn *coppola* op te lichten.